

“ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БҮРДҮҮЛЭЛТ,
ЗАРЦУУЛАЛТ”-Д ХИЙСЭН АУДИТЫН ДҮН

ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН
ОРЛОГЫГ
ҮНДЭСЛЭЛТЭЙ
ТӨЛӨВЛӨХ ЭРХ
ЗҮЙН ОРЧИН
НӨХЦӨЛ БҮРДЭЭГҮЙ
БАЙНА.

ДОРНОД АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

2025 ОН

АУДИТЫН ТАЙЛАНГИЙН БҮЛГИЙН ДҮГНЭЛТҮҮД

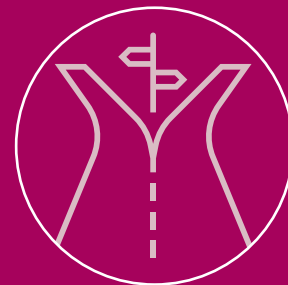
БҮЛЭГ А

ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫГ
ҮНДЭСЛЭЛТЭЙ ТӨЛӨВЛӨХ ЭРХ
ЗҮЙН ОРЧИН НӨХЦӨЛ
БҮРДЭЭГҮЙ БАЙНА.

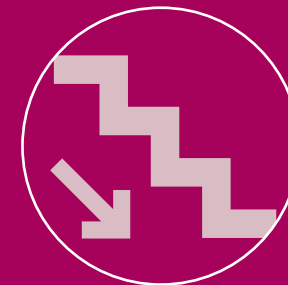
БҮЛЭГ Б

УЛС, ОРОН НУТГИЙН ТӨСӨВТ
ТӨВЛӨРҮҮЛЭХЭЭР НОГДУУЛСАН
ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БИЕЛЭЛТ
61.7 ХУВИЙН БИЕЛЭЛТТЭЙ
БАЙНА.

БҮЛЭГ В

ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫГ АВТО
ЗАМЫН САН, ГЭМТ ХЭРГЭЭС
УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ ЗАРДАЛД
ЗАРЦУУЛСАН БАЙНА.

БҮЛЭГ Г

ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН
НЭГДСЭН БҮРТГЭЛИЙН САН
БҮРДЭЭГҮЙ, ХЯНАЛТЫН ҮР
НӨЛӨӨ СУЛ БАЙГААГААС
ОРЛОГО ТӨВЛӨРӨЛТ ДУТУУ,
ЗАРЦУУЛАЛТ, ХЭРЭГЖИЛТИЙН
БАЙДЛЫГ НЭГТГЭН ХЯНАХ
БОЛОМЖГҮЙ БАЙНА.

А: ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫГ ҮНДЭСЛЭЛТЭЙ ТӨЛӨВЛӨХ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН НӨХЦӨЛ БҮРДЭЭГҮЙ БАЙНА.

А.1.1 Хүүгийн орлогыг бодит хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлж төлөвлөх эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

➤Төрийн байгууллагууд нь хүүгийн орлогыг төлөвлөх хэрэгцээ шаардлагын талаар судалгаа гаргадаггүй байна. Энэ нь хүүгийн орлогыг бодит хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлж төлөвлөх талаар эрх зүйн зохицуулалт байхгүйтэй холбоотой байна.

А.1.2 Торгуулийн орлогыг төлөвлөх бодит хэрэгцээ шаардлага байна.

➤Торгуулийн орлогыг Сангийн яамнаас хянаж ирүүлсэн төлөвлөгөөний дагуу аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдааны тогтоолоор 2023 онд 1,132.0 сая, 2024 онд 1,382.0 сая төгрөгөөр төлөвлөж тус тус баталсан байна.
➤Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5-д “*хяналт шалгалтын байгууллага улсын болон орон нутгийн төсөвт орлого оруулах үүрэг хүлээхгүй*” гэж заасан тул зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтантай байгууллагууд торгуулийн орлогыг төлөвлөдөггүй байна.

А.2.1 Торгуулийн орлогын биелэлт 2023 онд 92.6 хувь, 2024 онд 144 хувийн биелэлттэй байна.

➤Аймгийн санхүү, төрийн сангийн хэлтэс торгуулийн орлого төвлөрүүлэх байгууллагаар ангилан төвлөсөн боловч иргэдээс ямар зөрчлийн торгуулийг төлж байгаа нь тодорхой бус, гүйлгээний утга дээр овог нэр, регистрийн дугаар бичиж төлдөг зэрэг шалтгааны улмаас торгуулийн орлогын төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг байгууллага бүрээр гаргаагүй байна.
➤Сумдын торгуулийн орлогын төлөвлөгөө 2024 онд Булган, Гурванзагал, Матад, Сэргэлэн, Цагаан-Овоо, Чойбалсан, Чулуунхороот, Хэрлэн 150.0-936.5 хувиар давж биелсэн бол Дашбалбар, Хөлөнбуйр сумын орлого 56.9-73.3 хувиар дутуу биелсэн байна. Энэ нь торгуулийн орлогыг урьдчилан тооцох боломжгүй, тохиолдлын шинж чанартай байгаагаас шалтгаалсан байна.

А.2.2 Торгуулийн орлогыг төлөвлөхдөө орлого бүрдүүлдэг байгууллагуудын зөрчлийн тоо хэмжээ, хэрэгжилт зэрэг суурь судалгаагүй зөвхөн өмнөх оны гүйцэтгэлд үндэслэн төлөвлөж байна.

А.2.3 Хүүгийн орлогыг ханшийн хэлбэлзэл, эдийн засгийн нөхцөл байдал зэргийг харгалзан тооцож төлөвлөөгүй байна.

А.2.4 Торгуулийн орлогоос авто замын санд зарцуулах зардлыг хууль, тогтоомжийн дагуу тооцоолоогүй байна

- Булган, Сэргэлэн, Чойбалсан, Хэрлэн сумд өмнөх жилүүдэд торгуулийн орлогыг 112.4-248.7 хувиар биелүүлсэн байхад 2024 оны торгуулийн орлогын төлөвлөгөөг өмнөх жилийн гүйцэтгэлээс бууруулан, Баянтүмэн сумын өмнөх жилийн торгуулийн орлогын төлөвлөгөө биелээгүй байхад 2024 онд нэмэгдүүлэн, Цагаан-Овоо, Чойбалсан, Чулуунхороот сумд сүүлийн 2 жилийн торгуулийн орлогын төлөвлөгөөг ижил дүнгээр баталсан байна. Сумдын торгуулийн орлогыг өсгөж, бууруулж төлөвлөсөн тодорхой судалгаа, тооцоо байхгүй байна.
- Аймгийн Засаг даргад** торгуулийн орлого бүрдүүлдэг байгууллагуудын зөрчлийн тоо хэмжээ, хэрэгжилт зэрэг суурь судалгаа гарган төлөвлөлтөд ашиглах зөвлөмж өгөв.

- Хүүгийн орлогыг ханшийн хэлбэлзэл, эдийн засгийн нөхцөл байдлаас хамаарахгүйгээр зээлийн гэрээнд заасан хүүгийн хувь хэмжээг үндэслэн эргэн төлөлтийн орлоготой уялдуулан төлөвлөж байна.
- Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах санал.** Сангийн яаманд: Хүүгийн орлогыг ханшийн хэлбэлзэл, эдийн засгийн нөхцөл байдал зэргийг харгалзан тооцож төлөвлөх эрх зүйн баримт, жишиг тооцоолол зэргийг боловсруулж, мөрдүүлэх ажлыг зохион байгуулах.

- Дорнод аймгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч нь 2023, 2024 онд аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлийн үйл ажиллагаанд торгуулийн орлогоос санхүүжилт хуваарилж төлөвлөсөн байна. Аймгийн 14 сумаас Баянтүмэн, Баян-Уул, Хөлөнбуйр сумдад гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд торгуулийн орлогоос хуваарилсан байна. Бусад сумд торгуулийн орлогоор санхүүжүүлэх зардлыг урьдчилан тооцоогүй байна.
- Мөн Авто замын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2.4-т “нийслэл, орон нутгийн авто зам дээр хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаарх хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгууль”, Засгийн газрын 2019 оны 312 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар баталсан "Авто замын санд хөрөнгө төвлөрүүлэх, захиран зарцуулах журам"-ын 2.5.4. нийслэл, орон нутгийн авто зам дээр замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаарх хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгуулийг тухай бүр нийслэл, орон нутгийн авто замын сангийн тусгай дансанд;" гэж заасан.
- Цагдаагийн газрын торгуулийн орлогоос орон нутгийн авто зам дээр замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаарх хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгуулийг тусад нь салгахгүйгээр авто замын санд 2023, 2024 онд Цагдаагийн газрын нийт торгуулийн орлогоос 90 хувиар тооцож хуваарилсан байна.
- Харин сумдын “Хоршоо хөгжүүлэх сан”-гийн зээлийн хүүгийн орлогыг тухайн сумдын Хоршоо хөгжүүлэх сангаас дараа онд олгох зээлийн эх үүсвэрийн нэг хэсэг болгон төлөвлөж байна

А.2.5 торгуулийн өмнөх Хүү, орлого оны төлөвлөгөөнөөс давсан болон дутсан нөхцөл байдлыг үнэлж дүгнээгүй байна.

А.2.6 Орлогын эх үүсвэрийг үнэн зөв тооцоолох эрх зүйн орчин бүрдээгүй байна.

- Аймгийн торгуулийн орлогын төлөвлөгөөний гүйцэтгэл 2023 онд 1,048.8 сая төгрөг буюу 92.6 хувиар, 2024 онд 1,991.1 сая төгрөг буюу 144.0 хувиар давж биелсэн байна. Хүү, торгуулийн орлого өмнөх оны төлөвлөгөөнөөс давсан болон дутсан нөхцөл байдлыг үнэлж дүгнээгүй байна. Шалтгаан нь хууль, журам, зааварт хэрхэн үнэлж дүгнэх талаар тусгаагүйтэй холбоотой байна.
- **Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах санал.** Сангийн яаманд: Хүү, торгуулийн орлого өмнөх оны төлөвлөгөөнөөс давсан болон дутсан нөхцөл байдлыг үнэлж дүгнэх талаах журам, зааварт нэмж оруулах.

- Төсвийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.7.2-т “*аймаг, нийслэл болон улсын зэрэглэлтэй хотын төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ: орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого*” гэж заасан. Төсвийн тухай хуулиар хүү, торгуулийн орлого нь аймгийн төсвийн татварын бус орлогод төвлөрөхөөр заасан байна. Иймд дээрх орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг 15 төсвийн байгууллагуудын зөрчил хянан шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтны торгуулийн орлогыг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлж төсвийн орлогыг нэмэгдүүлэх боломжтой байна.
- **Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах саналаар оруулах.** Орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг төсвийн байгууллагуудын зөрчил хянан шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтны торгуулийн орлогыг тухайн аймгийн төсөвт төвлөрүүлэх эрх зүйн орчныг бий болгох.

А.3 ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГО БҮРДҮҮЛЭЛТТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧНЫГ САЙЖРУУЛАХ ШААРДЛАГАТАЙ БАЙНА.

А.3.1 Хүү, торгуулийн орлого бүрдүүлэлтийн хууль, эрх зүйн орчинд харилцан уялдаагүй заалтууд байна.

- Аудитаар хүү, торгуулийн орлогын эрх зүйн зохицуулалтыг судалж үзэхэд орлого бүрдүүлэлттэй холбоотой зөрчилдсөн заалтууд Авто замын тухай хууль, Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Төсвийн тухай хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль зэрэг 5 хуулиудад байна.
- Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах саналаар оруулах.** Хууль, эрх зүйн орчинд харилцан уялдаагүй заалтуудыг засаж сайжруулах

А.3.2 Хүү бодох аргачлал, хугацаа, хүүгийн хувь хэмжээ тодорхой хуульчлагдаагүй байна.

- Хүү тооцох аргачлал, хувь хэмжээг холбогдох журмууд болон гэрээний нөхцөлөөр тодорхойлж байгаа боловч Хүү бодох аргачлал, хугацаа, хүүгийн хувь хэмжээ тодорхой хуульчлагдаагүй байна.
- Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах санал.** Хүү бодох аргачлал, хугацаа, хүүгийн хувь хэмжээ тодорхой хуульчлах, энэ нь зээлийн эргэн төлөлтийг нэмэгдүүлж эдийн засагт сайжрах боломжтой.

А.3.3 Хууль тогтоомжид хүү, торгуулийн орлогыг төлөвлөх хуваарилах талаар тодорхой зааж өгөөгүй нь орлого бүрдүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлж байна.

- Төсвийн тухай хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Орон нутгийн төсвийн төсөл боловсруулах журамд хүү, торгуулийн орлого бүрдүүлэлтэй холоотой тодорхой заалт байхгүй байна. Энэ нь орлого бүрдүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлж байна. Үүнд:
 - Төсвийн тухай хуульд хүү, торгуулийн орлогыг бүрдүүлэх, хуваарилах, хяналт тавих аргачлалыг тусгайлан зааж өгөөгүй байна.
 - Орон нутгийн төсвийн төсөл боловсруулах журмын 4.2.1, 4.2.2-т гэж заасан боловч татварын бус орлого буюу хүү, торгуулийн орлогын төлөвлөлтийн талаар тодорхой тусгасан зүйл заалт байхгүй байна.
 - "Зөрчлийн тухай хууль"-д зааснаар, зөрчил үйлдсэн этгээдэд торгууль ногдуулах, албадлагын арга хэмжээ авах зэрэг зохицуулалтууд байдаг. Гэвч энэ хуульд торгуулийн орлогыг хэрхэн бүрдүүлэх, түүнийг төсөвт хэрхэн төвлөрүүлэх талаар тодорхой заалт дутмаг байна.
- Нийслэл дэх Төрийн аудитын газрын нэгдсэн тайланд тусгуулах санал.** Төсвийн тухай хууль, Орон нутгийн төсвийн төсөл боловсруулах журамд хүү, торгуулийн орлогыг төлөвлөх хуваарилах талаар тодорхой зохицуулалтыг оруулах.

А.3.4 ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН 11.19.2 БОЛОН 14.7.41, 14.7.47 ДАХЬ ЗААЛТАД ТУСГАСАН ТОРГУУЛИЙН ХЭМЖЭЭ ҮЙЛДСЭН ЗӨРЧИЛТЭЙ НЬ НИЙЦЭХГҮЙ БАЙНА.

1.5 сая
төгрөг

- 2.1 хуулиар татвар төлөх, суутгах үүрэг хүлээсэн хүн, хуулийн этгээд татвар төлөгчөөр бүртгүүлэх;
- 2.2 татварын албанд хувийн хэрэг нээлгэх;
- 2.3 татварын тайланг хуулиар тогтоосон хугацаанд татварын албанд тушаах;
- 2.4 орлогоос бусад татвар ногдох зүйлийг өмчлөгч, эсхүл эзэмшигч нь уг зүйлийг өмчилж, эсхүл эзэмшиж эхэлснээс хойш хуулиар тогтоосон хугацаанд татварын албанд мэдэгдэх, хувийн хэрэг нээлгэх, хувийн хэрэгтээ өөрчлөлт хийлгэх;
- 2.5 санхүүгийн тайлан, бүртгэлийг Татварын ерөнхий хуульд заасан журмын дагуу хөтлөх;
- 2.6 Монгол Улсын стандартын шаардлага хангасан кассын машин, хэвлэх төхөөрөмж, хэвлэлийн хор, төлбөрийн баримтын цаас, пос терминал машин хэрэглэх;
- 2.7 төлбөрийн баримтыг татварын нэгдсэн системийн санд илгээх үүргээ биелүүлээгүй хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

20.0 мянган
төгрөг

41.Жолооч тээврийн хэрэгслийн холын гэрлийг ойрын гэрэлд шилжүүлээгүй, эсхүл тээврийн хэрэгслийн гадна талын гэрэлтүүлэх хэрэгсэл хэрэглэх журам зөрчсөн бол хүнийг **хорин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.**

500.0 мянган
төгрөг

47.Энэ зүйлийн 46 дахь хэсэгт зааснаас бусад байдлаар замын хөдөлгөөний дүрэмд заасан ачаа тээвэрлэх журам зөрчсөн бол хүнийг тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, **хуулийн этгээдийг таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.**

А.3.5 Хуулийн хэрэглээ нь бүх нийтэд харилцан адилгүй үйлчилж байна.

- УИХ-аас болон ЗГ-аас аж ахуйн нэгжүүдэд хууль хэрэглээний адил тэгш байдлыг алдагдуулсан тодорхой томоохон аж ахуйн нэгжүүдэд хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлэх хууль, тогтоолыг баталж байна
- Хууль тогтоох байгууллагаас томоохон аж ахуйн нэгжүүд рүү чиглэсэн нэг талыг барьсан хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлж байгаа нь нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль, гаалийн тариф, татварын тухай хуулийг адил тэгш үйлчлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна.

А.3.6 Орлого бүрдүүлэлтийн эрх зүйн үндэслэлд шинэчлэл, сайжруулалт хийх хэрэгцээ шаардлага байна.

- Зөрчлийн тухай хуулийн 3 дугаар бүлгийн 3.5.1-т *"Зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээд нь эрх бүхий албан тушаалтан, шүүхээс оногдуулсан торгох шийтгэлийг хуулиар тогтоосон хугацаанд биелүүлэх бол шийтгэлийн хэмжээг 50 хувиар хөнгөрүүлнэ."* гэсэн заалт 2023 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр тусгагдсанаар торгуулийн ач холбогдлыг бууруулж, хөнгөлөлт эдлүүлж зөрчлийг давтан гаргах нөхцөлийг бий болгож байна.
- Стандарт хэмжил зүйн сорьцын улсын байцаагч нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлд заасан зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны харьяалалд тусгагдаагүй байна. Иймд Стандарт хэмжил зүйн сорьцын улсын байцаагч нь ЗТХ-ийн 7.11 дүгээр зүйлийн 7.11.3-т *"Үнэт металл, эрдэнийн чулууны сорьц, чанарыг тогтоолгох, эсхүл бүртгүүлэх журам зөрчсөн бол хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг гурван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно."* заасан зөрчилд торгууль ногдуулах эрхгүй, зөвлөмж өгч ажиллаж байна.

А.3.7 Хүү, торгуулийн орлого нь иргэний өмчийн халдашгүй байдалд шууд зөрчилдөөгүй бөгөөд хуулийн хүрээнд хязгаарлаж байна.

- Хууль тогтоомжийн хүрээнд хийгдсэн шалгалтаар тогтоогдсон торгуулийг хугацаанд нь төлөөгүй тохиолдолд шат дараалсан арга хэмжээ авч ажилладаг бөгөөд өмчид нь халдах арга хэмжээ нь хамгийн сүүлийн арга хэмжээ байдаг.
- Зөрчлийн тухай хуулийн 3.4 дүгээр зүйлийн 3.4.4-т *"Шүүх, эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил үйлдэгчийн хөрөнгө, цалин хөлс, бусад орлогыг харгалзан торгох шийтгэлийг нэг жил хүртэл хугацаанд хэсэгчлэн төлүүлэхээр шийдвэрлэж болно."* гэсэн заалт нь иргэний өмчид шууд халдах эрсдэлийг бууруулж байна.

Б. УЛС, ОРОН НУТГИЙН ТӨСӨВТ ТӨВЛӨРҮҮЛЭХЭЭР НОГДУУЛСАН ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БИЕЛЭЛТ 61.7 ХУВИЙН БИЕЛЭЛТТЭЙ БАЙНА.

Б.1.1 Хууль, журмын дагуу тогтоосон торгуулийн орлого 61.7 хувийн биелэлттэй байна.

- Дорнод аймгийн орлого төвлөрүүлэгч байгууллагуудаас 2023-2024 онуудад 5,208.8 сая төгрөгийн торгууль тогтоож 3,215.6 сая төгрөгийг төсөвт төвлөрүүлж 61.7 хувийн гүйцэтгэлтэй ажиллаж байна. Орлого дутуу төвлөрүүлсэн АЗДТГ -ын салбарын хяналт, зохицуулалтын хэлтэс 49.0 сая төгрөг, Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын газар 94.2 сая төгрөг, Цагдаагийн газар 1,155.2 сая төгрөг, Татварын газар 694.3 сая төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн торгуулийн үлдэгдэлтэй байна.
- Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын газар 94.2 сая төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн үлдэгдлийг ЗГ-ын 2015 оны 483 дугаар тогтоолоор батлагдсан Дотоод аудитын дүрмийн 6.3.6-д "*санхүүгийн хяналт шалгалтаар тогтоосон акт, албан шаардлага, зөвлөмжийг хангалтгүй биелүүлсэн албан тушаалтанд хариуцлага тооцох саналыг эрх бүхий албан тушаалтанд хүргүүлэх.*" гэсэн заалтыг хэрэгжүүлж холбогдох дээд шатны байгууллагад хүргүүлж ажиллаагүй байна. **Аймгийн Засаг даргын тамгын газрын Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын газарт** ЗГ-ын 2015 оны 483 дугаар тогтоолыг мөрдөж ажиллах албан шаардлага хүргүүлэв.
- Цагдаагийн газрын 742.8 сая төгрөгийн бэлэн торгууль ногдуулсны 324.1 сая төгрөг нь төвлөрсөн, бэлэн бусаар 1,435.1 сая төгрөгийн торгууль ногдуулсны 698.6 сая төгрөг нь төвлөрсөн буюу нийт 2,177.9 сая төгрөгийн торгуулийн орлогоос 1,155.2 сая төгрөг буюу 53 хувь нь төвлөрөөгүй байна. Цагдаагийн газраас авто замын эргүүл, хяналтыг хэрэгжүүлж ЗтХ-ийн 3.8-р зүйлийн 3.8.4-т заасныг үндэслэн торгуулиа төлөөгүй иргэнийг газар дээр нь торгуулийг нь төлүүлэх, жолоодох эрхийг хасах зэрэг арга хэмжээг авч ажиллаж байгаа ч торгуулийн үлдэгдэл өндөр хэвээр байна.
- Дорнод аймгийн татварын газар нь 2023 онд 400.0 сая төгрөгийн торгууль ногдуулснаас 164.3 сая төгрөгийн, 2024 онд 1,841.2 сая төгрөгийн торгууль ногдуулснаас 530.0 сая төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн торгуулийн орлогыг тус тус төвлөрүүлээгүй байна. Татварын газраас ТЕХ-ийн 55-р зүйлд заасны дагуу торгуулийн орлогыг төвлөрүүлэх шат дараалсан ажилбар хийж байгаа ч торгуулийн орлого бүрэн төвлөрөөгүй байна. **Аймгийн Цагдаагийн газар, Татварын газарт.** Хугацаа хэтэрсэн торгуулийн орлогыг төвлөрүүлэх үр дүнтэй арга хэмжээ зохион байгуулж ажиллах зөвлөмж өгөв.

Б.2.2 Торгуулийн орлогыг хуваарилахдаа баталсан хууль тогтоомжид нийцүүлж хуваарилахгүй байна.

- Дорнод аймгийн хэмжээнд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардалд хуульд Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 46.1-д заасан хэмжээ болох 40 хувьд хүрэхгүй дүнгээр хуваарилж байна.
- Авто замын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2.4-т *"нийслэл, орон нутгийн авто зам дээр хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаарх хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгууль;"* гэж авто замын сангийн эх үүсвэрийг заасан байдаг. Засгийн газрын 2019 оны 312 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар баталсан "Авто замын санд хөрөнгө төвлөрүүлэх, захиран зарцуулах журам"-ын 2.5.4-т *"нийслэл, орон нутгийн авто зам дээр замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаарх хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгуулийг тухай бүр нийслэл, орон нутгийн авто замын сангийн тусгай дансанд;"* гэсэн заалтыг хэрэгжүүлж ажиллахгүй, аймгийн хүү, торгуулийн орлогын дансанд төвлөрүүлж байна

Б.2.4. Орлогын төлөвлөгөө биелүүлсэн байдал, төвлөрүүлсэн орлогын хэмжээгээр албан хаагчдын ажил дүгнэх үзүүлэлтийг харгалзан үздэггүй байна.

- Торгууль ногдуулж орлого төвлөрүүлэх эрх бүхий байгууллагууд, албан тушаалтнуудын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө, түүний биелэлтийг түүвэрлэн горим, сорил хэрэгжүүлж ажиллахад торгуулийн орлогын хэмжээгээр гүйцэтгэлийн тайланг үнэлэх үзүүлэлтэд хамаарахгүй байна. Энэ нь Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5-д *"Хяналт шалгалтын байгууллага улсын болон орон нутгийн төсөвт орлого оруулах үүрэг хүлээхгүй"* гэж заасан тул торгууль ногдуулах эрх бүхий улсын байцаагч нарт торгуулийн орлогын төлөвлөгөө баталдаггүй байна. Иймд улсын хяналтын байцаагч нарын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөг үнэлэхдээ орлого төвлөрүүлсэн хэмжээ, биелэлтийн хувиар ажлын үзүүлэлтийг үнэлдэггүй байна.

В.1 ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫГ АВТО ЗАМЫН САН, ГЭМТ ХЭРГЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ЗАРДАЛД ЗАРЦУУЛСАН БАЙНА.

В.1.1 Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардалд 2023-2024 онд 517.5 сая төгрөгийг зориулалтын дагуу зарцуулсан ч гэмт хэрэг гаралтын тоо өссөн дүнтэй байна.

➤Аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл нь гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд хүрэх үр дүнг тодорхой хэмжиж болохуйц тоо, хувиар илэрхийлээгүй, гүйцэтгэлийн тайланд арга хэмжээ бүрээр үнэлж ажилладаггүй байна. Иймд уг зөрчлийг арилгах зөвлөмжийг аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын зохицуулах салбар зөвлөлд хүргүүлэхээр шийдвэрлэв.

➤Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл нь гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө боловсруулахдаа аймгийн Цагдаагийн газрын өмнөх оны бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралт, түүнд хийсэн дүн шинжилгээ, анхаарах асуудлуудын талаарх танилцуулгад дурдсан тухайлбал 2023 онд бэлгийн эрх чөлөө халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 40%, 2024 онд 23.8%-ийн өсөлт үзүүлсэн байхад уг гэмт хэргийг бууруулахад зориулагдсан хөтөлбөр арга хэмжээг төлөвлөж тусгаагүй, бусад арга хэмжээг үр дүнтэй төлөвлөхгүй, хэт жижиглэж олон төрлийн арга хэмжээ төлөвлөж зохион байгуулснаар гэмт хэргийн гаралт цаашид өсөх хандлагатай болсон байна.

В.1.3 Торгуулийн орлогоор санхүүжүүлсэн гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг аймаг, сумдад тэгш хүртээмжтэй хүргээгүй байна.

➤Салбар зөвлөлийн гишүүд төлөвлөгөөнд тусгагдсан хариуцсан ажлыг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулахаар удирдамжтай ч зөвхөн Хэрлэн сумын хэмжээнд хэрэгжүүлж бусад сумд орхигдож байна.

➤Батлагдсан арга хэмжээнүүдийг оны эхнээс шат дараатай хэрэгжүүлээгүй, оны сүүл рүү бөөнд нь зохион байгуулсан нь гэмт хэргийн гаралт багасахад үр нөлөө үзүүлээгүй байна.

➤Дорнод аймгийн хэмжээнд гэмт хэргийн гаралт сүүлийн 3 жилд 30 хувиар нэмэгдсэн нь ГХУСАЗСЗ-өөс гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ нь иргэд, олон нийтэд хүртээмж муутай үр нөлөө хангалтгүй байна. ГХУСАЗСЗ-д гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг аймаг, сумдад тэгш хүртээмжтэй, иргэд, олон нийтэд үр нөлөө үзүүлэхээр зохион байгуулах зөвлөмж өгөв.

В.1.4 ГХУСАЗСЗ-ийн хэрэгжүүлж буй ажил нийгэм, эдийн засагт эерэг нөлөө үзүүлж чадахгүй байна.

➤Сүүлийн 3 жилд гэмт хэргийн гаралт 30 хувиар өссөн байна. Мөн 8,391.1 сая төгрөгийн хохирол учруулсан байна. ГХУСАЗСЗ-ийн хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ нь гэмт хэргийн гаралт, зөрчлийн тоо, нийгэм, эдийн засагт учруулж буй хохирлыг бууруулахад нөлөө үзүүлж чадахгүй байна.

В.2.2 Хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалтыг шилэн дансны цахим хуудсанд мэдээлснээс бусдаар олон нийтэд хүргээгүй байна.

➤ Хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалтыг аймгийн ТЕЗ-ийн шилэн дансны цахим хуудсанд мэдээлж ажилласнаас бусдаар хүү торгуулийн орлогын зарцуулалтын талаарх дүн, **тайланг иргэд олон нийтэд хүргэсэн тайлан мэдээ байхгүй байна.**

В.2.3 Иргэд, төрийн бус байгууллага, хяналтын зөвлөл зэрэг оролцогч талууд хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалттай холбоотой ил тод байдалд үнэлгээ өгч, санал хүргүүлээгүй байна.

- Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 19.1-т “Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн ажил, арга хэмжээг улсын хэмжээнд Салбар болон Дэд зөвлөл, төрийн захиргааны болон хууль сахиулах байгууллагын түвшинд гурван жилд нэгээс доошгүй удаа хөндлөнгийн байгууллагаар үнэлүүлж, үйл ажиллагаанд нь дүгнэлт хийнэ” гэснийг **хэрэгжүүлж ажиллаагүй** байна.
- Төрийн аудитын байгууллагаас аймгийн ТЕЗ-ийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан болон төсвийн гүйцэтгэлд жил бүр хийдэг санхүүгийн тайлангийн аудитын дүгнэлтээс бусад тохиолдолд хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалттай холбоотойгоор иргэд, төрийн бус байгууллага, хяналтын зөвлөл зэрэг оролцогч талуудаас албан ёсны **үнэлгээ, санал, дүгнэлт ирүүлээгүй** байна.

БҮЛЭГ Г. ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН НЭГДСЭН БҮРТГЭЛИЙН САН БҮРДЭЭГҮЙ, ХЯНАЛТЫН ҮР НӨЛӨӨ СУЛ БАЙГААГААС ОРЛОГО ТӨВЛӨРӨЛТ ДУТУУ, ЗАРЦУУЛАЛТ, ХЭРЭГЖИЛТИЙН БАЙДЛЫГ НЭГТГЭН ХЯНАХ БОЛОМЖГҮЙ БАЙНА.

Г.1.1 Байгууллага хооронд мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдээгүй.

- Цагдаагийн газар нь хүү торгуулийн нэгдсэн судалгаанд 2023, 2024 онд ногдуулсан нийт торгуулийн орлогоос аймгийн /ЦХ-н хүү торгуулийн орлого-100070000985, ЗЦ-н торгуулийн орлого-100070000988/ тоот дансанд төвлөрүүлсэн орлогын мэдээллийг ирүүлсэн бөгөөд бусад сумдын хүү, торгуулийн данс болон Хэрлэн сумын /Чо Татварын торгууль-100071400952/ тоот дансанд төвлөрүүлсэн торгуулийн мэдээллийг аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэстэй тулган баталгаажуулаагүй.
- Мөн аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэс нь торгууль ногдуулсан байгууллага тус бүрээр тулган баталгаажуулалт хийгээгүй.
- Торгууль ногдуулсан эрх бүхий 28 байгууллагын торгуулийн орлого нь аймгийн 3 дансанд төвлөрдөг, мөн нутаг дэвсгэрээс шалтгаалж 14 сумын тус бүр 2-3 дансанд холилдож ордог зэргээс шалтгаалан торгуулийн орлого төлөгдсөн эсэхийг шалгахад хүндрэлтэй байгаа нь торгууль төлөгч иргэн, байгууллагыг чирэгдүүлэх, торгуулийн орлого төвлөрүүлэлт зэрэгт сөргөөр нөлөөлж байна.
- Аймгийн Засаг даргад** торгуулийн орлогын төвлөрүүлэлтийг байгууллага бүртэй тулган баталгаажуулалт хийж байх зөвлөмж өгөв.

Г.1.2 Торгуулийн төлбөрийн систем бүрэн хэрэгжихгүй байна.

- Цагдаагийн газрын бэлэн торгуулийн орлого нь Хэрлэн сумын хүү, торгуулийн 100071400952 тоот данс, Дорнод аймгийн Цагдаагийн газрын хүү, торгуулийн 100070000985 тоот дансаар давхар орсон бөгөөд Цагдаагийн газар нь нийт орсон торгуулийн орлогыг тулган баталгаажуулалт хийгээгүй байна.
- Бусад торгууль ноогдуулдаг эрх бүхий байгууллагуудын хувьд төрийн сангийн дансны хуулгаар болон торгууль төлөгч иргэн, хуулийн этгээдийн төлбөрийн баримтыг биетээр авч тулган баталгаажуулалт хийж торгууль төлөгдсөн эсэхийг мэдэж байгаа нь торгууль барагдуулах, хянах, мэдээлэхэд хүндрэл учруулж байна.

Г.1.3 Хяналтын систем нь бүрэн хөгжөөгүйгээс орлого бүрдүүлэлтийн үр дүнд нөлөөлж байна.

- Эрх бүхий байгууллагуудын торгуулийн орлогод системтэй хяналт тавих тогтолцоо бүрдээгүй, бие даасан хяналтын систем, үйл ажиллагаа байхгүй эрх бүхий албан тушаалтан шийтгэл оногдуулсан, албадлагын арга хэмжээ авсан шийдвэрийнхээ биелэлтийг хариуцаж ажилладаг, зөрчлийн тухай хуулийн дагуу нэг зөрчлийг хянаж шийдвэрлэж дуусгахад 15-20 хуудас материал бүрдүүлдэг зэрэг нь орлогын бүрдүүлэлтэд сөрөг нөлөө үзүүлж байна.

Г.2.1 Хугацаа хэтэрсэн торгуулийн орлогыг барагдуулахаар зохион байгуулсан ажлын үр дүн хангалтгүй байна.

Г.2.2 ГХУСАЗСЗ нь ажлын тайлангаа ИТХ-д танилцуулснаас бусдаар эрх бүхий байгууллагаас хяналт хэрэгжүүлээгүй байна

Г.2.3 Торгууль ногдуулсан 26 байгууллагаас 4 байгууллагын торгууль бүрэн хэрэгжээгүй байна.

Г.2.4 Иргэн, ТББ, ОУБ-аас хүү, торгуулийн орлого бүрдүүлэлт, зарцуулалтад хөндлөнгийн хяналт хэрэгжүүлээгүй байна.

➤ Торгуулийн орлого бүрэн төвлөрөөгүй шалтгааныг судлан, нөхөн барагдуулах болон шаардлагатай арга хэмжээг авах талаар дараагийн шатны зохион байгуулалт, хяналтын ажиллагаа хангалтгүй байсан нь орлого дутуу төвлөрөхөд нөлөөлсөн байна.

➤ Аудитаар хамрах хугацаанд хүү, торгуулийн орлогоос аймгийн автозамын сангийн дансанд төвлөрүүлэхдээ дээрх хууль, журмыг баримталж ажиллаагүй байна.

➤ ГХУСАЗСЗ нь ажлын тайлангаа ГХУСАЗЗ болон ИТХ-д танилцуулснаас бусдаар торгуулийн орлогын зарцуулалтад төсвийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, аймгийн ИТХ, Зохицуулах зөвлөлөөс нарийвчилсан хяналтыг хэрэгжүүлээгүй байна.

➤ Тайлант хугацаанд Дорнод аймгийн хэмжээнд торгууль ногдуулах эрх бүхий 37 байгууллагаас 26 байгууллага нь торгууль ногдуулж ажилласан ба 9 байгууллага ямар нэгэн зөрчлийн торгууль ногдуулаагүй байна.

➤ Татварын газрын торгуулийн орлогын дийлэнх хувийг бүрдүүлдэг Хяналт шалгалтын тасаг нь өөрсдийн ногдуулсан торгуулиа төвлөрүүлэхэд үүрэг хүлээдэггүй, хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх болон орлого төвлөрүүлэх чиг үүрэг нь өөр өөр тасагт хуваарилагдан ажиллаж байгаа нь тогтоосон торгуулийн орлого бүрэн төвлөрөхгүй байхад нөлөөлж байна.

➤ Цагдаагийн газраас ногдуулсан нийт торгуулийн орлогын 53 хувь нь төвлөрүүлээгүй байгаа нь торгуулийн орлого төвлөрүүлэлтэд тавих дотоод хяналт сул байна.

➤ Аудитын явцад авсан нэгдсэн судалгаа болон эрх бүхий байгууллагуудтай уулзсан уулзалтаас иргэн, ТББ, ОУБ зэрэг хөндлөнгийн байгууллагуудаас хяналт хэрэгжүүлсэн тохиолдол байхгүй байна.

➤ Аудитын хамрах хугацаанд иргэд, төрийн бус байгууллага, хяналтын зөвлөл зэрэг хөндлөнгийн байгууллагуудаас хяналт хэрэгжүүлээгүй байгаа нь журамд заасан хяналтыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар тодорхой тусгаагүйтэй холбоотой байна.

“ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БҮРДҮҮЛЭЛТ,
ЗАРЦУУЛАЛТ”-Д ХИЙСЭН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТЫН
ТАЙЛАНГ ДАРААХ QR КОДЫГ УНШУУЛЖ ТАНИЛЦАНА УУ.

